

Basisprogramma GR2018

Verkiezingsprogramma 2018-2022

ChristenUnie

+ Geef geloof een stem

Inleiding

ChristenUnie, partij in de samenleving

Verkiezingen gaan over mensen. Over u en over mij. Over onze ouders, onze kinderen, onze burens, de leerkracht op de school, onze werkgever en onze werknemers. Ze gaan over ons en onze manier van samenleven.

De ChristenUnie gelooft dat het in onze samenleving om veel meer gaat dan om geld en bezit. Het gaat vooral om zinvol leven, vrijheid en veiligheid. Wij willen een gemeente waar een bescheiden en betrokken overheid ruimte biedt aan inwoners die maatschappelijk initiatief tonen. We willen een wereld waarin we omzien naar elkaar. Een wereld die leefbaar blijft, ook voor onze kinderen en waarin iedereen meetelt.

Een samenleving met toekomst

In Dantumadiel gaat er veel goed. Financieel staat de gemeente er goed voor, het gebiedsteam is op sterkte en functioneert, vrijwilligers zijn overal actief, er is ruimte voor initiatieven uit de samenleving en er wordt veel samengewerkt in de regio met name op sociaal economisch vlak. De Centrale As is gereed en het gebied daar omheen wordt opnieuw ingericht, waarbij veel aandacht is voor het vergroten van de biodiversiteit en het herstellen en verbeteren van ecologische structuren. Samen met het onderwijs en de bedrijven wordt gewerkt aan het ontwikkelen van vaardigheden op gebied van robotica en ICT en betere afstemming van onderwijs en arbeidsmarkt in onze regio.

Tegelijk zijn er zorgen. In onze samenleving zijn normen en waarden niet vanzelfsprekend meer. De hervormingen van het zorgstelsel zijn ingrijpend geweest, en nog steeds dreigen er mensen tussen wal en schip te vallen. Nog altijd zijn er jonge mensen die geen baan hebben of die door omstandigheden zorg nodig hebben. Eén op de tien jongeren kampt met psychosociale problemen waarvan een groot deel door onvoldoende weerbaarheid of door problemen in het gezin. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds meer merkbaar. Er zal veel meer ingezet moeten worden op duurzaamheid, circulaire economie en klimaatadaptatie. Voor bedrijven en onderwijs is het steeds lastiger om goed in te spelen op de steeds sneller veranderende wereld van techniek en ICT. Door bevolkingskrimp komen onze voorzieningen onder druk te staan. De druk op Dorpsbelangen wordt steeds groter door de ontwikkelingen van de participatiesamenleving en meer zelfregie in de dorpen. Door overheidsparticipatie is een meer transparante overheid nodig.

De ChristenUnie onderkent dit en vindt dat het daarom meer dan ooit belangrijk is om te geloven in een gemeente waar het niet meer gaat om 'ik' maar steeds meer om 'wij'. In een politiek van draagkracht en draagvlak.

Daarom gaan wij met dit programma van hoop de komende verkiezingen in. Een programma met plannen voor Dantumadiel dat laat zien dat de ChristenUnie wil bouwen aan een samenleving, waarin iedereen meetelt. Wij investeren in zorg voor elkaar, in de cruciale rol van gezinnen, in een dienstbare en rechtvaardige overheid, in moreel leiderschap, in

godsdienstvrijheid, in een duurzame economie en in een zorgvuldige omgang met Gods schepping.

Dit vatten we samen in onze kernboodschap.

De ChristenUnie:

- + Zorgt dat iedereen meetelt en solidariteit wordt bevorderd.**
- + Investeert in een gezonde toekomst van kinderen en jongeren**
- + Stelt Circulaire Economie als norm ten behoeve van een gezond milieu**
- + Werkt samen aan toekomstgericht onderwijs en arbeidsmarkt**
- + Zet zich in voor een transparante overheid**
- + Komt op voor (godsdienst)vrijheid**

Geef geloof een stem

Bij het zoeken naar antwoorden op de uitdagingen van deze tijd is de Bijbel voor ons als christelijke partij leidend. In de Bijbel gaat het over mensen, over samenleven en ook over de overheid. De Bijbel heeft een bevrijdende boodschap die hoop geeft voor de toekomst. Wij geloven daarom dat christelijke uitgangspunten in de politiek relevant zijn voor Dantumadiel.

Van christenen voor alle mensen

De ChristenUnie is een partij van christenen voor alle mensen. Wij willen iets uitstralen en doorgeven van de liefde die God heeft voor deze wereld, voor Nederland, voor Dantumadiel. Doe met ons mee. Geef geloof een stem!

Inhoudsopgave

Inleiding	Pag. 1
Inhoudsopgave	Pag. 3
Hoofdstuk 1: Betrouwbare overheid	Pag. 4
1.1 Vertrouwen	Pag. 4
1.2 De gemeente, dat zijn we samen	Pag. 5
1.3 Financiën	Pag. 7
1.4 Privacy	Pag. 8
Hoofdstuk 2: Veiligheid	Pag. 9
2.1 Een veilige samenleving	Pag. 9
Hoofdstuk 3: Zorg	Pag. 10
3.1 Volksgezondheid	Pag. 10
3.2 Zorg voor kwetsbare inwoners	Pag. 11
3.3 Zorg voor vluchtelingen	Pag. 15
Hoofdstuk 4: Gezin, jeugd en onderwijs	Pag. 16
4.1 Zorg voor kinderen en jongeren	Pag. 16
4.2 Onderwijs	Pag. 18
Hoofdstuk 5: Werk en Inkomen	Pag. 20
Hoofdstuk 6: Kunst, cultuur en sport	Pag. 21
Hoofdstuk 7: Economie	Pag. 24
Hoofdstuk 8: Energie, klimaat en milieu	Pag. 27
8.1 Energieke gemeente	Pag. 28
8.2 Afvalinzameling	Pag. 29
8.3 Toekomstbestendig waterbeheer	Pag. 30
Hoofdstuk 9: Wonen en ruimte	Pag. 31
9.1 Wonen	Pag. 31
9.2 Ruimte	Pag. 32
Hoofdstuk 10: Mobiliteit	Pag. 34

Hoofdstuk 1: Betrouwbare overheid

Waar staat de ChristenUnie voor?

Bij de ChristenUnie staat de samenleving centraal. Een samenleving die niet het werk is van de overheid, maar van mensen en maatschappelijke verbanden samen.

De gemeente heeft dus een bescheiden rol en heeft vooral als taak de kracht in de samenleving te versterken en staat daarom naast mensen. Om te wijzen op de eigen verantwoordelijkheid maar ook om mee te denken, te stimuleren en te ondersteunen waar dat nodig is. Dit vraagt om maatwerk: de één heeft die ondersteuning sneller nodig dan de ander. En voor kwetsbare mensen die het echt niet zelf of samen met anderen kunnen, biedt de overheid een vangnet.

Inwoners moeten een beroep kunnen doen op de overheid als hun vrijheid, veiligheid of bestaanszekerheid in het geding is. Om die reden is het goed dat de overheid op een aantal belangrijke terreinen ook grenzen aangeeft, handhaaft, normeert en kadert.

1.1 Vertrouwen

Het vertrouwen in de politiek en in de overheid staat onder druk. De ChristenUnie ziet dat en neemt dat serieus. Wij zijn ervan overtuigd dat goed bestuur en sterk moreel en integer leiderschap de basis vormen voor een bloeiende samenleving. Net zo belangrijk is een samenleving die zich realiseert dat een overheid niet alles kan oplossen en zelf ook verantwoordelijkheid neemt.

De ChristenUnie wil betrouwbaar en constructief zijn en zet vooral in op luisteren en samenwerken. Het innemen van standpunten in de raad wordt primair bepaald door de uitgangspunten van de partij, die o.a. zijn vastgelegd in dit programma.

De ChristenUnie wil bijdragen aan het herstel van vertrouwen door:

- + Open, herkenbaar en betrokken aanwezig te zijn in Dantumadiel
- + In te zetten op goede relaties met burgers en tussen openbaar bestuur en burgers.
- + Eerlijk te zijn en geen beloftes te doen die niet zijn na te komen.
- + Er voor te zorgen dat politieke processen zoveel mogelijk in de openbaarheid plaatsvinden.
- + Te streven naar een coalitieakkoord op hoofdlijnen, zodat er voor alle partijen ruimte is voor invloed op beleid.
- + De bereikbaarheid en dienstverlening van de gemeente hoge prioriteit te geven.
- + Het onderwerp integriteit conitinu aandacht te geven:
  - Raad en college volgen elke twee jaar een training over integriteit zodat dilemma's regelmatig besproken worden.
  - De burgemeester is hoeder van de integriteit en daarmee ook vertrouwenspersoon voor raad en college. De burgemeester stelt een tweede vertrouwenspersoon aan, waarbij ervoor wordt gezorgd dat er altijd een man en een vrouw vertrouwenspersoon zijn.

1.2 De gemeente, dat zijn we samen

De ChristenUnie wil dat inwoners zoveel mogelijk zelf verantwoordelijkheid nemen voor het eigen handelen en - samen met anderen en de overheid - de zorg voor de samenleving oppakken.

De gemeente moet op haar beurt dan wel open staan voor initiatieven van inwoners, maar ook voor initiatieven van instellingen, bedrijven en kerken. Vooral als die het algemeen belang op het oog hebben. Hierbij past een overheid die transparant is, meedenkt, participeert, drempels verlaagt en faciliteert. De ChristenUnie stimuleert dat inwoners zichzelf organiseren in bijv. coöperaties en daarmee verantwoordelijkheden op zich nemen op het gebied van duurzaamheid, zorg, lokale economie of wijkbeheer. Meer verantwoordelijkheid van inwoners vraagt om minder regels van de gemeente, om minder administratieve lasten en bureaucratie. Kortom, om een college en raad die durven los te laten, maar die ook midden in de samenleving staan en benaderbaar zijn.

Inwonerpeilingen, experimenten met nieuwe vormen van vertegenwoordiging en andere manieren om inwoners te betrekken bij de besluitvorming moeten aanvullend zijn op het mandaat dat via de verkiezingen door de inwoners is gegeven. Juist bij belangen- tegenstellingen is het de gemeenteraad, die als hoeder van het algemeen belang, knopen doorhakt. Het lokaal bestuur blijft eindverantwoordelijk.

Overheid en inwoner

De gemeente heeft een aantal belangrijke kerntaken, zoals veiligheid, (jeugd-)zorg, maatschappelijke ondersteuning, ruimtelijke ordening en duurzaamheid. Zelfs bij die taken waar zij een primaire verantwoordelijkheid heeft, zoekt zij steeds zoveel mogelijk samenwerking met de samenleving (inwoners, bedrijven, organisaties, kerken, scholen enzovoort).

Dorpen als lokale gemeenschap

De ChristenUnie waardeert dorpen ('kernen') en buurten als lokale gemeenschap en hecht aan het eigene en de vitaliteit van de lokale gemeenschap. De gemeente moet alle mogelijkheden benutten om bewoners en organisaties van dorpen te betrekken bij zaken die hen raken. Samenwerking in de dorpen tussen scholen, kerken, sportclubs en bedrijven is van groot belang voor een leefbare, gezonde en veilige gemeenschap. De ChristenUnie vindt dat de gemeente daarin een faciliterende rol heeft.

Voor een betrokken kernenbeleid kiest de ChristenUnie voor het verder ontwikkelen van de functie van Meitinker en Mienskipswurker. Dit zijn mensen die met beide benen in de dorpsamenleving staan en een makkelijke toegang hebben tot ambtenaren, raadsleden en wethouders.

De ChristenUnie wil dorpen eigen verantwoordelijkheid geven, ondersteund met eigen budgetten. De (draag)kracht van het dorp is daarbij uitgangspunt. Verenigingen/coöperaties, zoals dorpsbelangen, worden gefaciliteerd om hun belangevertegenwoordigende rol te kunnen vervullen. Voorwaarde is, dat er een duidelijk draagvlak voor de vereniging in de kern moet worden aangetoond.

Voor een degelijk kernenbeleid is het noodzakelijk beleidsvrijheid te geven om (kleine) projecten slagvaardig te kunnen aanpakken.

Raadsleden en/of wethouders maar ook dorpencoördinatoren hebben regelmatig een vrij toegankelijk inloopuur in het dorps huis of andere centrale plek in de kern.

- + Ruimte voor inwoners die verantwoordelijkheden op zich nemen (bijv. in coöperaties) op het gebied van duurzaamheid, energie, zorg, lokale economie of wijkbeheer.
- + Indieners van burgerinitiatieven worden niet van het kastje naar de muur gestuurd. De gemeentelijke organisatie hanteert hiervoor een eenvoudig systeem/loket.
- + Meer vertrouwen, minder regels: Elk jaar komt het college met voorstellen voor regels die geschrapt, vereenvoudigd of samengevoegd kunnen worden.
- + Dorpen krijgen meer eigen mogelijkheden om keuzes te maken die passen bij de buurt en zo mogelijk ook eigen budgetten.
- + Vroegtijdig open en eerlijk burgers betrekken bij beleidskeuzes en/of grote ontwikkelingen.
- + Heldere procesafspraken bij burgerparticipatie.
- + De gemeente gebruikt bij schriftelijke communicatie met inwoners eenvoudig Nederlands. (taalniveau B1)

Bestuurskracht

Dantumadiel heeft geen eigen personeel meer in dienst, dan alleen een secretaris en griffier. Alle personeel van de gemeenten Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. zit in een gemeenschappelijke regeling (DDFK) die per 1 januari 2019 opgaat in de nieuwe vormen gemeente Noard East Fryslân. Dantumadiel heeft er voor gekozen zelfstandig te blijven, terwijl de andere drie gemeenten herindelen tot één nieuwe gemeente. Dantumadiel gaat vanaf die datum op basis van een dienstverleningsovereenkomst de meeste diensten bij deze nieuwe buurgemeente inkopen. Jaarlijks wordt dit gevalueerd en waar nodig bijgesteld. In 2021 wordt deze samenwerking uitgebreid geëvalueerd. Uitgangspunt voor de ChristenUnie is, dat de kwaliteit van de gemeentelijke organisatie en van het gemeentebestuur (ook wel bestuurskracht genoemd) voldoende moet zijn en blijven. Als deze bestuurskracht tekortschiet,

is de gemeenteraad de eerstverantwoordelijke om te gaan zoeken naar versterking van deze bestuurskracht. De ChristenUnie kiest daarbij niet op voorhand voor herindeling maar sluit dit ook niet uit. Meerdere mogelijkheden zullen dan moeten worden onderzocht en vergeleken.

De ChristenUnie is van mening dat gemeenschappelijke regelingen en andere samenwerkingsverbanden op z'n minst de mogelijkheid in zich dienen te hebben dat de individuele gemeente eigen beleid kan blijven formuleren. Ook is belangrijk dat de raad zicht en controle houdt op besluiten die een WGR of samenwerkingsgemeente neemt.

De ChristenUnie vindt samenwerken in regionaal verband met name op sociaal economisch gebied van groot belang. Samenwerking binnen ANNO (Agenda Netwerk Noord Oost) met de zes gemeenten Dantumadiel, Ferwerderadiel, Kollumerland C.A., Dongeradeel, Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel, provincie Fryslan, ondernemersverenigingen en natuur- en landbouworganisaties heeft zichzelf afgelopen jaren bewezen. De zogenaamde Regiodeal die in de zomer 2017 werd gesloten tussen deze organisaties is daarvan een sprekend voorbeeld. Samen komen we verder in een steeds sneller veranderende wereld.

- ⊕ Keuzes voor schaalvergroting (samenwerking met andere gemeenten in allerlei gradaties) worden gemaakt op basis van inhoud, kwaliteit, draagvlak en herkenbaarheid.
- ⊕ De ChristenUnie steunt (het wettelijk mogelijk maken van) initiatieven die kaderstelling en controle rondom samenwerkingsverbanden versterken.
- ⊕ De raad maakt afspraken over hoe samenwerkingsvormen en WGR-en vanuit de raad worden gevoed en gecontroleerd.
- ⊕ Samenwerking in ANNO

1.3 Financiën

Na jarenlang stevig bezuinigen in verband met recessie, trekt de economie weer aan en ontstaat er weer meer financiële ruimte. Hierdoor kan er weer voorzichtig geïnvesteerd worden in onderhoud en nieuwe ontwikkelingen, maar ook moet worden gewerkt aan het verstevigen van de financiële positie van Dantumadiel zodat eventuele volgende recessies het hoofd geboden kan worden. De financiële risico's binnen het sociaal domein zijn nog steeds onverminderd aanwezig. Door stevig in te zetten op preventie en efficiënt werken kunnen deze risico's zoveel mogelijk worden beperkt.

Politiek is kiezen

Het begint allemaal met het inzichtelijk maken in de begroting en jaarrekening welke prestaties voor de beschikbare financiën worden uitgevoerd en zijn gerealiseerd. De gemeenteraad moet zorgvuldig de verschillende wensen, noden en belangen kunnen afwegen. De nieuwe voorschriften voor begroting en jaarrekening zijn gericht op transparantie en betere vergelijkbaarheid met andere gemeenten.

De gemeente koopt duurzaam en circulair in. Keuzes en resultaten zijn meetbaar.

De gemeente als ambtelijke organisatie moet blijven werken aan doelgerichtheid en efficiëntie. Rekenkameronderzoeken kunnen daarbij behulpzaam zijn, mits ze gericht worden ingezet en geen (politiek) doel op zich worden.

- + De ChristenUnie is voor experimenten met burgerbegrotingen waarbij het budgetrecht van de raad overeind blijft.
- + De lokale lastendruk stijgt in principe niet meer dan de inflatiecorrectie.
- + De dienstverlening van de gemeente (o.a. leges) zijn zover mogelijk kostendekkend. Bij inkoopbeleid zijn in Dantumadiel duurzame criteria een harde eis. (fairtrade, circulaire economie, social return on investment en maatschappelijk verantwoord ondernemen en door het mogelijk te maken dat (zorg)inkooporganisaties cao-lonen kunnen volgen.)

1.4 Privacy

Bescherming van persoonsgegevens

Voor een goede vervulling van de toegenomen wettelijke taken en verplichtingen heeft de gemeente de beschikking over veel gevoelige persoonsgegevens. Het koppelen van gegevens is nodig om snel de juiste zorg te kunnen leveren. Onduidelijke privacyregels leiden ertoe dat zorgverleners de veilige kant kiezen en daarmee goede hulpverlening in de weg staan.

Voor het vertrouwen in de overheid is het tegelijk van het grootste belang dat zorgvuldig met deze gegevens wordt omgegaan. Burgers hebben daar recht op: het recht op bescherming van persoonsgegevens is een grondrecht en moeten daarom goed geïnformeerd zijn over wat er met hun gegevens gebeurt.

De belangrijkste regels voor de omgang met persoonsgegevens zijn neergelegd in de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en verder uitgewerkt in o.a. de Wmo en de Jeugdwet. Vanaf 25 mei 2018 geldt in alle EU-lidstaten één privacywet: de AVG. Deze wet legt de gemeente de verplichting op om aantoonbaar alles in orde te hebben voor wat betreft de bescherming van persoonsgegevens.

- + Elke medewerker van de gemeente die gevoelige persoonsgegevens verwerkt volgt een privacytraining of heeft een dergelijke training gevolgd;
- + Medewerkers in het sociaal domein ontvangen werkinstructies om een zorgvuldige omgang met gevoelige persoonsgegevens te waarborgen;
- + Medewerkers in het sociaal domein wijzen cliënten zowel schriftelijk als mondeling op hun rechten op het gebied van privacy;
- + Het vergroten van het privacybewustzijn in de gemeentelijke organisatie moet een belangrijk onderdeel uitmaken van de werkzaamheden van de privacy officer en/of de Functionaris voor Gegevensbescherming;
- + De gemeente stelt heldere privacystatements op.
- + Niet de angst voor boetes, maar een intrinsieke motivatie om zorgvuldig om te gaan met persoonsgegevens moet de basis vormen voor het voldoen aan privacywetgeving.

Hoofdstuk 2: Veiligheid

Waar staat de ChristenUnie voor?

De overheid heeft de plicht om inwoners te beschermen en criminaliteit te bestrijden. Elke buurt of wijk heeft een eigen aanpak nodig en inwoners moeten betrokken zijn bij het formuleren daarvan. Juist burgers, winkeliers, scholen, politie en woningcorporaties dragen bij aan goede buurten. Dat zijn buurten waarin jongeren veilig naar school gaan en ruimte hebben om te spelen, waarin ouders met een gerust hart wonen, werken en winkelen en waarin ouderen zonder zorg over straat kunnen, actief kunnen zijn en nog voluit van het leven kunnen genieten.

2.1 Een veilige samenleving

De ChristenUnie heeft aandacht voor slachtoffers en hun omgeving en stimuleert een effectieve, op herstel gerichte, aanpak van daders.

Burgers worden, als oren en ogen van de politie, actief betrokken bij de veiligheid op straat, in de wijk en in huis. Dit kan door de inzet van Burgernet en van internet, zoals WhatsApp-groepen in het dorp.

De ChristenUnie stimuleert dat inwoners gemakkelijk melding kunnen maken van overlast en van crimineel gedrag, waarbij de politie contact legt met de melder over de resultaten. De mogelijkheid van het anoniem aangifte doen, biedt burgers in sommige gevallen veiligheid, maar is nog onvoldoende bekend. De ChristenUnie vraagt om continu voorlichting over deze mogelijkheid.

De ChristenUnie hecht aan de rol van de wijkagent als aanspreekpunt voor burgers in de wijk en zijn coördinerende taak naar andere agenten en de gemeente toe om problemen in de wijk concreet aan te pakken.

- + Er wordt ingezet op extra meer zichtbaarheid van de wijkagent.
- + De burgemeester zorgt voor lage drempels voor het doen van (anoniem) aangifte en voor goede terugkoppeling door politie.
- + Betrek burgers bij veiligheid in hun directe omgeving d.m.v. Burgernet en Buurtpreventie Apps.
- + Er is in Dantumadiel ruimte voor organisaties als Stichting Exodus die opvang en ondersteuning bieden aan (ex-)gedetineerden.

Drugs en drank

Mensen zijn geschapen door God. Zij zijn te waardevol om in drugs, drank, gokken of prostitutie zichzelf, hun vrijheid en waardigheid kwijt te raken.

De ChristenUnie wil het gebruik van drugs en alcohol actief tegengaan en streng optreden bij overlast. Signalen uit de buurt moeten hierbij zwaar wegen. (Verboden om: te afficheren, harddrugs te verhandelen, overlast te veroorzaken, jeugd onder de 18 toe te laten of aan hen te verkopen, grote hoeveelheden te verhandelen en het ingezetenen criterium.)

De ChristenUnie is tegen het zelf telen van wiet door gemeenten en is geen voorstander van experimenten hiermee in Dantumadiel. Wiet is en blijft een verboden middel. Tegen illegale hennepkwekerijen wordt hard opgetreden. De gemeente moet meer doen tegen het toenemende gebruik en de groeiende acceptatie van synthetische drugs. De ChristenUnie wil dat Dantumadiel zich in de regio sterk maakt voor een taskforce drugs om druggerelateerde criminaliteit en overlast aan te pakken

- + De gemeente organiseert (zo nodig samen met andere gemeenten) voldoende toezichtcapaciteit voor de Drank- en Horecawet. De gemeente blijft hiervoor regelmatig gebruik maken van mystery guests.
- + Happy hours in de horeca en reclamestunts voor alcoholische dranken worden via convenanten of via de APV aan banden gelegd.
- + De gemeente Dantumadiel maakt zich in de regio sterk voor een taskforce drugs om druggerelateerde criminaliteit en overlast aan te pakken.

Hoofdstuk 3: Zorg

Waar staat de ChristenUnie voor

De ChristenUnie gelooft in een samenleving die is gebaseerd op naastenliefde. Eén van de kenmerken van de samenleving van nu is, dat bijna iedereen deel uit maakt van een of meerdere netwerken van mensen, zoals gezinnen, klassen in scholen, vriendengroepen, de straat en de buurt, online netwerken en sociale media. Tegelijk is er sprake van individualisme en van eenzaamheid en zijn er mensen die niet mee kunnen komen. We hebben een periode van grote bezuinigingen en hervormingen gehad waardoor inwoners veel meer dan vroeger zelf verantwoordelijk zijn geworden voor het regelen van ondersteuning. Dit heeft geleid tot teleurstelling en zorgen. Er zijn ook mensen tussen wal en schip beland. De ChristenUnie blijft inzetten op een participatiesamenleving; het is belangrijk dat mensen elkaar als het kan helpen en voor elkaar zorgen. Tegelijk moet de gemeente zorgen voor passende ondersteuning en hulp aan mensen, die het niet op eigen kracht redden.

De ChristenUnie wil in Dantumadiel bijdragen aan een samenleving waarin iedereen ertoe doet en meedoet.

3.1 Volksgezondheid

Gezondheid is van invloed op prestaties op school, op het werk en in de maatschappij. Een gezonde leefstijl is eerst en vooral een verantwoordelijkheid van mensen zelf, maar gaat ook de maatschappij aan. Door te investeren in preventie zorgen we ervoor dat mensen (langer)

gezond blijven. Wij willen dat jongeren gezond en vrij van verslaving opgroeien. De gemeente is verantwoordelijk voor de instandhouding van de (regionale) gezondheidsdienst (GGD) en daarmee voor het uitvoeren van taken op het gebied van de publieke gezondheidszorg.

- + In alle dorpen wordt er, (op maat) samen met de inwoners, voor jong en oud ingezet op preventie in de vorm van leefstijlverbetering.
- + De gemeente stelt voor het ontwikkelen van het lokale gezondheidsbeleid en voor het bepalen van prioriteiten, een gemeentelijke gezondheidsprofiel of verschillende wijkgezondheidsprofielen op. Het liefst ziet de ChristenUnie maatwerk per wijk.

3.2 Zorg voor kwetsbare inwoners

De ChristenUnie is groot voorstander van zorg die dichtbij is georganiseerd. Zorg op een menselijke schaal en met een menselijk gezicht.

In toenemende mate wordt er een beroep gedaan op hulpverlening binnen de kerken. Kerken pakken steeds vaker maatschappelijke taken op. Deze constructieve rol en toegevoegde waarde vragen, met inachtneming van de scheiding tussen kerk en staat, om wederzijds respect en om versterking van de contacten tussen overheid en kerken (diaconieën).

De komende tijd zal de gemeente vol moeten inzetten op het weghalen van de schotten tussen hulp, zorg en participatie en het voorkomen en verminderen van bureaucratie. De ChristenUnie wil dat er gedacht wordt vanuit de zorgvraag van burgers. Een keukentafelgesprek wordt een gesprek waarin de zorgvrager zelf aangeeft wat hij of zij nodig heeft, welke richting van hulpverlening wordt ingezet, wie kan helpen en ondersteunen bij het hervinden van de eigen kracht. Medewerkers die namens de gemeente gesprekken voeren met hulpvragers (bijvoorbeeld in (sociale) wijkteams en keukentafelgesprekken) krijgen mandaat om toezeggingen te doen over schulddienstverlening, indicaties voor respijtzorg, Wmo-voorzieningen en jeugdhulp. Alleen dan wordt integraal indiceren mogelijk;

- + Bij zorgvragen van inwoners voor ondersteuning door de gemeente wordt een gesprek gevoerd met de zorgvrager, samen met andere gezinsleden, mantelzorgers of een onafhankelijke cliëntondersteuner;
- + De zorgvrager wordt indien gewenst actief ondersteund door een onafhankelijke adviseur bij het formuleren van een hulpvraag en bij het kiezen van de juiste oplossingen.
- + De mogelijkheid van Eigen-krachtconferenties en de verplichting tot het aanbieden van een familiegroepsplan moet actief worden aangeboden.
- + Een persoonsgebonden budget (pgb) is één van de instrumenten om passende zorg onder regie van de zorgvrager aan te vragen. De ChristenUnie wil het dat pgb-gebruik mogelijk blijft en dat inwoners die mogelijkheid kennen. Zo hebben zorgvragers altijd de mogelijkheid om identiteitsgebonden of andere noodzakelijke zorg in te kopen als deze niet gecontracteerd is.

- + Er is structureel overleg tussen kerken (diaconieën) en de gemeente om kerken een volwaardige plaats te geven in de sociale structuur van het dorp.
- + Een eigen bijdrage voor zorg/ondersteuning mag nooit leiden tot zorgmijding.
- + De ChristenUnie wil meer hergebruik en delen van (zorg-)middelen.
- + De gemeente werkt in overleg met onderwijs, bibliotheken en wijkteams de aanpak van laaggeletterdheid.
- + De gemeente werkt in overleg met het onderwijs aan het bestrijden van cyberpesten.
- + De gemeente organiseert een onafhankelijke ombudsfunctie, die kan bemiddelen tussen cliënten en gemeente.

Personen met verward gedrag

Het aantal personen met verward gedrag op straat neemt toe. Er zijn veel minder GGZ-bedden en problemen worden niet tijdig herkend en soms blijft hulp uit. De ChristenUnie wil bijsturen waar nodig. Daarbij zet de gemeente in op vernieuwende vormen van zorg. Mensen die verward gedrag vertonen horen in ieder geval niet thuis in een politiecel, ze verdienen de aandacht van omgeving en hulp. Tegelijk zal de samenleving meer oor en oog moeten krijgen voor burens die 'anders' zijn.

- + Samen met de GGZ worden afspraken gemaakt hoe mensen met verward gedrag in hun eigen situatie kunnen worden ondersteund, hoe netwerken betrokken worden en wordt voorkomen dat mensen afhankelijk worden van de GGZ;
- + De gemeente zet, in het kader van het hervinden van de eigen kracht, in op zelfhulpgroepen voor mensen met verward gedrag en op de beschikbaarheid van woonruimte;
- + De politie, de GGZ, de Spoedeisende Hulp-afdeling van het ziekenhuis en de wijkteams maken afspraken over wat te doen bij het aantreffen van mensen met verward gedrag. Voorkomen wordt dat deze mensen in een politiecel terecht komen.
- + We investeren in beschermd wonen en in de zorg voor mensen met GGZ-problematiek die thuis wonen: 24/7 ambulante psychische zorg in de wijk, inloophuizen en time-out voorzieningen voor kortdurende opname.

Mantelzorgers

Dagbesteding en respijtzorg zijn belangrijk om overbelasting van mantelzorgers te voorkomen. Daarom zet de ChristenUnie in op respijtzorg, waardering van de mantelzorger en het proactief benaderen van mensen die mantelzorger zijn geworden. Extra aandacht wil de ChristenUnie voor jeugdige mantelzorgers. Dit is een kwetsbare groep die lastig in beeld te brengen is. Veel mensen voelen zich geen mantelzorger terwijl ze toch voor een naaste zorg dragen.

- + De gemeente zorgt voor doorontwikkeling van het aanbod in mantelzorgondersteuning, waaronder een respijtzorgvoorziening;
- + De gemeente gaat samen met de scholen inzetten op ondersteuning van minderjarige mantelzorgers;

- + De gemeente wijst alle inwoners van de gemeente actief op ondersteuning;
- + De gemeente ontwikkelt een visie op informele zorg en de manier waarop de informele zorg zich verhoudt tot de formele zorg;
- + De gemeente faciliteert de coördinatie van informele zorg.

Vrijwilligers

De gemeente kent vele vrijwilligers en is trots op al het werk wat vrijwilligers verzetten. Vrijwilligers zijn van onschatbare waarde binnen onze samenleving. Daarom wil de gemeente vrijwilligerswerk faciliteren en niet moeilijker maken door extra regels of beperkingen. Dit geldt voor het doen van vrijwilligerswerk naast een uitkering, maar ook voor het geven van mantelzorg naast een baan en het activeren van vluchtelingen door middel van vrijwilligerswerk.

- + Vrijwilligers kunnen, indien nodig, een gratis Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) verkrijgen;

Iedereen telt mee en doet mee

In de afgelopen periode is het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, mede dankzij inspanningen van de ChristenUnie, geratificeerd. Een inclusieve samenleving is daardoor dichterbij gekomen. Maar de ChristenUnie wil verder. Mensen met een beperking moeten mee kunnen doen. Ook daarvoor wil de ChristenUnie zich vol inzetten. Om die reden wil de ChristenUnie een inclusieagenda opstellen voor Dantumadiel om zo werkelijke stappen te maken naar de inclusieve samenleving.

De openbare ruimte en het openbaar vervoer wordt op zo'n manier ingericht dat mensen met een beperking zich thuis voelen in Dantumadiel en zich er zelfstandig kunnen redden.

De gemeente werkt aan het ontwikkelen én uitvoeren van een lokale inclusie-agenda. De doelgroep wordt hier actief bij betrokken.

Er komt een campagne om de acceptatie van handicaps en beperkingen te bevorderen.

De gemeente zorgt ervoor dat (gemeentelijke) evenementen toegankelijk zijn voor bezoekers met een beperking.

Dantumadiel zoekt actief naar mogelijkheden om kinderen met een beperking te laten sporten;

- + De gemeente zorgt dat haar gebouwen en voorzieningen goed toegankelijk zijn voor alle inwoners;

Langer zelfstandig

Steeds meer mensen met een zorgvraag blijven langer thuis wonen. Woningen moeten dus geschikt zijn voor ouderen en mensen met een beperking. De ChristenUnie vindt dat Dantumadiel daarin, samen met woningeigenaren en woningcoöperaties een grote verantwoordelijkheid heeft.

Niet alleen woningen maar ook de openbare ruimte moet toegankelijk en veilig zijn en

uitnodigen tot ontmoeting en activiteiten. Het sluiten en centreren van voorzieningen is voor de ChristenUnie dan ook een punt van zorg en aandacht.

Nieuwe ontwikkelingen op het gebied van ICT en robotica worden zoveel mogelijk ingezet.

- + Woningeigenaren krijgen voorlichting over het levensloopbestendig maken van hun woning.
- + De gemeente biedt de Blijverslening aan zodat particulieren hun woning makkelijker kunnen aanpassen.
- + Er worden afspraken gemaakt met woningcorporaties om woningen geschikt te maken voor bewoners die zware zorg nodig hebben.
- + Er zijn voldoende aangepaste zorgwoningen, ook voor de groep jongvolwassenen met een psychiatrische achtergrond.
- + De openbare ruimte moet veilig en toegankelijk zijn en ruimte bieden voor ontmoeting.

Ouderen

Ouderen betekenen veel voor onze samenleving. Ze hebben bijgedragen aan het functioneren van de samenleving zoals die nu is. Daarom verdienen ouderen aandacht en steun, juist in deze tijd. Veel ouderen functioneren prima en weten lang hun weg zelfstandig of met zelf georganiseerde hulp of netwerken te vinden. Maar vaak ontstaat door lichamelijke of geestelijke klachten een verminderde mobiliteit. Eenzaamheid wordt zo een steeds groter risico. De ChristenUnie heeft hier oog voor en zet zich in om eenzaamheid te bestrijden.

- + In overleg met de dorpen, diaconieën of verenigingen wordt gekeken hoe voorzieningen met een sociale functie open kunnen blijven. Bijvoorbeeld door zelfbeheer.
- + Sport en bewegen voor ouderen wordt een speerpunt in het gemeentelijke sportbeleid.
- + De ChristenUnie wil dat inwoners boven de 70 jaar standaard een bezoek krijgen vanuit het gebiedsteam om (verborgen) problemen, zoals eenzaamheidsproblematiek op te sporen.
- + Zingeving wordt bij gesprekken met ouderen met een zorgvraag (keukentafelgesprek) een bespreekbaar onderwerp, zo nodig maakt de gemeente hiervoor gebruik van deskundigheid van kerken of andere (religieuze) organisaties.
- + Samen met de bibliotheek wordt een cursus aangeboden om ouderen zo nodig meer digitaal-vaardig te maken.

Verslaving

Mensen zijn te waardevol om zich te verliezen in verslavingen aan alcohol, roken, drugs, seks en/of gokken. De ChristenUnie wil dat preventie in het lokale gezondheidsbeleid een belangrijke plek krijgt. Niet alleen gericht op alcohol en softdrugs maar ook gameverslaving en het gebruik van synthetische drugs. De opkomst en acceptatie van het gebruik hiervan is zorgelijk. De risico's van het gebruik van pillen als XTC en MDMA zijn groot. Voorlichting op

universiteiten, scholen en bij feesten moet vooral gericht zijn op preventie en pas dan op het veilig gebruik en controle ervan.

(zie voor meer over dit onderwerp, hfdst. 2 Veiligheid)

Opvangvoorzieningen

De gemeente heeft de verplichting mensen die door wat voor oorzaak dan ook geen dak boven het hoofd hebben, opvang te bieden. Opvang heeft als doel te voorzien in basisbehoeften, mensen tot rust te laten komen en vervolgens te begeleiden naar noodzakelijke hulp en uiteindelijk weer naar zelfstandigheid.

- + Er is voldoende en adequate opvang voor dak- en thuislozen. Niemand in Dantumadiel slaapt buiten zijn/haar wil op straat.
- + Opvang is zo kort en zo sober mogelijk; cliënten worden zo mogelijk verplicht via een hulptraject stappen te zetten om het eigen leven weer op te pakken.
- + Jongeren en gezinnen in de opvang krijgen speciale aandacht.
- + De gemeente zorgt voor (eventueel tijdelijke) woonvormen voor mensen met een acute woonbehoefte, bijvoorbeeld door scheiding of schulden.

3.3 Zorg voor vluchtelingen

De gemeente Dantumadiel is mede verantwoordelijk voor goede opvang van vluchtelingen. Mensen die huis en haard hebben verlaten moeten een veilig onderkomen krijgen. We zijn ons er van bewust dat het draagvlak hiervoor soms kwetsbaar is. Daarom willen we dat nieuwkomers zo snel mogelijk opgenomen worden in onze samenleving. Dat begint met de taal leren, maar ook dat gaat sneller en beter als nieuwkomers actief deelnemen aan de maatschappij. De ChristenUnie pleit allereerst voor gespreide, kleinschalige opvang van vluchtelingen. Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV-ers) verdienen bijzondere aandacht. Het percentage dat voor problemen zorgt en een opleiding niet afmaakt is hoog. De gemeente moet de taakstelling voor huisvesting van statushouders zorgen te halen, maar moet ook bewaken dat dit niet tot verdringing op de huizenmarkt leidt. Dit kan door (tijdelijk) extra huisvesting te realiseren, en door het verbouwen van bijvoorbeeld kantoorpanden tot woningen. Nieuwkomers moeten zo snel mogelijk deel kunnen nemen aan (vrijwilligers)werk en participeren in verenigingen. Mogelijkheden om actief kennis te maken met en deel te nemen aan de maatschappij helpen nieuwkomers bij hun integratie. Initiatieven vanuit de samenleving die hiervoor georganiseerd worden, verdienen aanmoediging en ondersteuning. Belangrijk is tegelijk dat nieuwkomers leren dat de Nederlandse normen en waarden leidend zijn.

De ChristenUnie vindt dat iedereen recht heeft op onderdak. Dat geldt ook voor uitgeprocedeerde asielzoekers en staatlozen. Zolang de buitenschuldregeling onvoldoende werkt of landen van herkomst onvoldoende meewerken aan terugkeer mogen uitgeprocedeerden daar niet de dupe van zijn. Gemeenten moeten tenminste minimale opvang (bed, bad en brood) bieden, ook wanneer de landelijke regeling hiervoor is stopgezet.

- + De gemeente neemt haar verantwoordelijkheid voor het, verspreid over de wijken, huisvesten van statushouders.
- + Activiteiten vanuit de samenleving die taal en participatie van nieuwkomers bevorderen worden omarmd.
- + Voor AMV-ers wordt er in overleg met het COA en het lokale onderwijs een voorschoolprogramma op de opvanglocatie gestart. De gemeente steunt (financieel) maatjesprojecten, omdat die bijdragen aan de kennismaking met onze waarden, cultuur en taal.
- + De gemeente schakelt het bedrijfsleven in en daagt hen uit statushouders in dienst te nemen.
- + De gemeente zorgt voor tenminste bed, bad en brood (en begeleiding!) voor uitgeprocedeerde asielzoekers zolang ze (nog) in Nederland zijn.

Hoofdstuk 4: Gezin, jeugd en onderwijs

Waar staat de ChristenUnie voor?

Kinderen en jongeren hebben de toekomst. Dantumadiel moet daarom inzetten op gezinsvriendelijke dorpen. Dat betekent onder andere inzetten op veilige gezinnen, veilige scholen en veilige buurten. De ChristenUnie wil dat kinderen die extra ondersteuning nodig hebben die zoveel mogelijk dicht bij huis en school kunnen krijgen en dat de zorg past bij de identiteit van het gezin.

4.1 Zorg voor kinderen en jongeren

Investeren in gezinnen

Het is hoog tijd om meer aandacht te besteden aan sterke en liefdevolle gezinnen. De ChristenUnie wil dat stellen met kinderen tools aangereikt krijgen om te kunnen bouwen aan hun relatie en aan het ouderschap. Zo moet de geboortezorg niet alleen gericht zijn op de lichamelijke voorbereiding op de komst van een kindje, maar ook op de mentale voorbereiding. Onderzoek laat zien dat voorlichting en begeleiding positief werken tegen stress in de relatie. Een kind is het beste af als de ouders het samen goed hebben, daarom willen we ouders ondersteunen door ouderschaps cursussen via consultatiebureaus aan te bieden.

In de huidige cultuur zijn de verwachtingen van relaties hoog en tegelijkertijd is trouw in relaties niet vanzelfsprekend. De afgelopen decennia is het aantal echtscheidingen en verbroken relaties fors toegenomen. Voor kinderen is de echtscheiding van hun ouders vaak bijzonder ingrijpend. Steeds meer raken we hiervan doordrongen, zeker als we de verhalen horen over pijnlijke vechtscheidingen. Inzet op ondersteuning en preventie bij relatieproblemen is nodig omdat daarmee kinderen in hun kwetsbare positie worden beschermd en veel relatieleed voor ouders wordt voorkomen. Meer aandacht in de prenatale voorlichting voor psychosociale aspecten en veranderingen in de relatie als gevolg van het vader- en moederschap.

- + Met professionals uit het veld ontwikkelt de gemeente preventief (v)rechtscheidingsbeleid, allereerst gericht op het laagdrempelig en vrijwillig versterken van relaties van alle ouders in Dantumadiel, maar daarnaast ook op tijdige hulp als een scheiding onvermijdelijk is;
- + Ouderschaps cursussen en informatie over relatieondersteuning moeten laagdrempelig beschikbaar zijn;
- + Extra inzet op initiatieven waarin ouders andere ouders ondersteunen, sprekende voorbeelden zijn Home-Start en de Family Factory.

Effectieve ondersteuning

Om de transformatie te laten slagen zal er verder ingezet gaan worden op preventie en vroegsignalering, zodat kinderen eerder worden ondersteund en geholpen. Want ouders en kinderen zijn erbij gebaat als op het juiste moment de juiste zorg beschikbaar is. Zo licht of zo zwaar als nodig is. Hiervoor is nodig dat de zorgvrager, het gezin, samen met de omgeving en professionals een plan maakt.

In het hulpverleningstraject willen we namelijk de eigen kracht en de netwerken van gezinnen inzetten en versterken.

Jeugdhulp moet beschikbaar zijn voor alle kinderen en ouders die ondersteuning nodig hebben. Om snel hulp te kunnen aanbieden is het belangrijk om de zorg dichtbij plekken te organiseren waar kinderen verblijven. Dit kan door het onderwijs samen met jeugdzorg arrangementen te laten ontwikkelen of de jeugdzorg op scholen spreekuren te geven. De ChristenUnie pleit ervoor expertise in de kinderopvang of school te halen. Zo wordt ingezet op preventie. Tegelijkertijd ondersteunt het de leerkracht die met zijn of haar zorgen over een kind, samen met de ouders, terecht kan bij een professional, die de zorg overneemt.

De ChristenUnie wil extra investeren in pleeggezinnen, gezinshuizen en steungezinnen om het aantal uithuisplaatsingen en opvang in instellingen terug te dringen en zwaardere hulpverleningstrajecten te voorkomen.

- + Multi-probleemgezinnen zijn gebaat bij een integrale aanpak waarin betrokken hulpverleningsinstanties nauw samenwerken en daarbij is de aanpak van één gezin, één plan, één regisseur belangrijk.
- + Kinderen, jongeren, ouders, scholen, kerken en sportclubs worden betrokken bij een integrale visie op jeugdhulp;
- + Jongeren die mantelzorger zijn worden optimaal ondersteund vanuit de WMO, zodat zij gewoon naar school kunnen gaan en vrije tijd hebben;
- + De gemeente biedt tienermoeders ondersteuning, zorg en begeleiding.
- + De gemeente ondersteunt de werving van pleegouders, zodat kinderen, als dat wenselijk is opgevangen kunnen worden in hun eigen omgeving.
- + Om gezondheidsproblemen tegen te gaan en het (sociaal) welzijn te bevorderen, zorgt de gemeente ervoor dat ieder kind de mogelijkheid krijgt om te sporten.
- + De krachten te bundelen van zorgprofessionals en politici om de eerste 1001 kritieke dagen van een kind zo goed mogelijk te laten verlopen.

- + Voorlichting over digiveiligheid op scholen en aan ouders. Kinderen bewust en veilig leren omgaan met internet en sociale media;
- + Het stimuleren en bevorderen van psychische gezondheid bij kinderen en ouders, extra inzet op het voorkomen van depressies en suïcide onder jongeren;
- + De gemeente zorgt, samen met de zorgpartners, voor continuïteit van zorg en ondersteuning als jongeren in de jeugdzorg 18 jaar worden.

Kindermishandeling en Huiselijk geweld

Kinderen hebben het recht om veilig te zijn, om beschermd te worden tegen kindermishandeling. De gevolgen van mishandeling zijn groot. Daarom is het belangrijk dat er extra wordt ingezet op het voorkomen, signaleren en stoppen van kindermishandeling. Kinderen in een situatie van geweld geven altijd signalen af aan hun omgeving. De kunst is om deze signalen te kunnen herkennen.

Veilig Thuis, het advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling, moet laagdrempelig bereikbaar zijn en bekend bij alle inwoners van Dantumadiel. Voor slachtoffers van huiselijk geweld moet er passende, hulp en/of een veilige opvang zijn. Opvang het liefst op een plek waar alle hulp onder een dak geboden kan worden. De registratie bij Veilig Thuis en bij de politie moet zo zijn dat het duidelijk is welke vorm van huiselijk geweld er speelt. Zo kan er snel passende handhaving en zorg ingezet worden.

- + Al bij de zwangerschap vindt er screening plaats op hoog risicosituaties.
- + Consultatiebureaus (CJG/JGZ) bieden begeleiding in het omgaan met huilgedrag van baby's.
- + De ChristenUnie zet zich in voor een aanpak kindermishandeling waarin aandacht is voor preventie en voor het versterken van de interactie tussen kind, verloskundige, onderwijs, wijkteam en Veilig Thuis.
- + De gemeente biedt cursussen aan sportclubs kerken en scholen om signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling te kunnen herkennen en welke ondersteuning mogelijk is.

4.2 Onderwijs

Voor kinderen en jongeren is het onderwijs een belangrijke plek. Het is een plek waar ze zich cognitief en sociaal ontwikkelen en waar ze andere kinderen en jongeren ontmoeten. De ChristenUnie is voor de vrijheid van onderwijs. Ouders moeten, vanuit hun verantwoordelijkheid voor de opvoeding van hun kinderen, kunnen kiezen voor een school die aansluit bij de eigen waarden, identiteit en idealen. De gemeente moet de diversiteit van scholen op levensbeschouwelijke en pedagogische gronden respecteren.

Al het onderwijs is bijzonder. De scholen in Dantumadiel zijn niet van de gemeente, maar van de samenleving. De gemeente en het onderwijs delen wel de maatschappelijke opdracht om kinderen en jongeren zich optimaal te laten ontwikkelen. In Dantumadiel biedt het onderwijs gelijke kansen voor alle leerlingen.

De onderwijsbesturen zijn verantwoordelijk voor Passend Onderwijs. Het is heel belangrijk dat Passend Onderwijs, preventie en jeugdhulp goed op elkaar afgestemd worden en dat gezamenlijk datgene georganiseerd wordt wat voor die bepaalde school nodig is. Zo wordt de

professionaliteit van scholen en samenwerkingsverbanden benut. Denk aan het integraal indiceren. De scholen hebben een vaste contactpersoon in het gebiedsteam in de vorm van een maatschappelijk werker.

Voor het versterken van preventie en vroegsignalering werkt de gemeente zoveel mogelijk faciliterend samen met professionals in het onderwijs en in de vroeg- en voorschoolse voorzieningen. In het geval er sprake is van (taal)achterstanden wijzen consultatiebureaus ouders actief op de mogelijkheden van Vroeg- en Voorschoolse Educatie voorzieningen.

Helaas ontstaan er regelmatig problemen bij de overgang van kinderen en jongeren van de ene naar de andere vorm van onderwijs. Om die reden stimuleert de gemeente, met oog en waardering voor de eigenheid en identiteit van scholen, samenwerking tussen voor- en voegschoolse voorzieningen en het onderwijs, maar ook de samenwerking tussen het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs en het onderwijs dat daarop volgt. Zeker als het gaat om kwetsbare jongeren. Dit kan door bijvoorbeeld de inzet van vrijwillige mentoren.

Daarnaast wil de ChristenUnie dat onderwijs, overheid en arbeidsmarkt meer gaan samenwerken. Dat kan door actief de samenwerking te zoeken. Hiervoor is het KennislabNOF opgericht waar scholen, bedrijven en gemeenten met elkaar verbonden zijn. Samen met scholen en ondernemers worden experimenteerruimtes ontwikkeld, bijvoorbeeld bij bedrijven of basisscholen waar studenten van VMBO, MBO, HBO en WO in de regio aan de slag kunnen. Samen met bedrijven en basisscholen wordt gewerkt aan het ontwikkelen van 21-eeuwse vaardigheden voor de kinderen op basisscholen in Dantumadiel. Het doel is om onderwijs en arbeidsmarkt beter op elkaar af te stemmen en toekomstgericht onderwijs te ontwikkelen.

Voor een goed onderwijsklimaat is passende huisvesting noodzakelijk. In Damwâld wordt momenteel een nieuw schoolgebouw ontwikkeld voor de huisvesting van twee basisscholen. Voor de komende jaren staan nog een aantal schoolgebouwen op de planning voor vervanging. De ChristenUnie vindt dat bij nieuwbouw van scholen moet worden ingezet op energieneutraal en gasloos bouwen, binnen de kaders van de Circulaire Economie.

- ⊕ De ChristenUnie wil dat de gemeente binnen de arbeidsmarktregio inzet op een goede aansluiting van het onderwijs, overheid en het bedrijfsleven. Hierbij vooral aandacht voor arbeidsmarktrelevante vmbo- en mbo-opleidingen.
- ⊕ De ChristenUnie wil dat de kinderen op de basisscholen vaardigheden ontwikkelen op het gebied van de nieuwste technieken zoals robotica en ICT.
- ⊕ In Dantumadiel krijgen kwetsbare jongeren uit het speciaal onderwijs de juiste begeleiding naar een waardevolle plek in onze samenleving.
- ⊕ De ChristenUnie wil dat er bij huisvesting van onderwijs aandacht is voor duurzaamheid en een goed binnen- en buitenklimaat.

Hoofdstuk 5: Werk en Inkomen

Waar staat de ChristenUnie voor?

Het hebben van werk is belangrijk. Ons werk is de plek waar talent en verantwoordelijkheid tot hun recht komen. Helaas telt Dantumadiel momenteel zo'n 1.800 werklozen en is het voor hen moeilijk om aan een baan te komen. Er zijn daarnaast teveel mensen die ondanks een baan dicht bij of onder de armoedegrens leven.

We leven in één van de rijkste landen ter wereld maar ook in Nederland is armoede en lukt het niet iedereen het hoofd boven water te houden. De ChristenUnie vindt dat niemand in Dantumadiel aan zijn of haar lot mag worden overgelaten.

Dit vraagt niet alleen om een goede manier van omgaan met de sociale zekerheid maar vooral om het scheppen van randvoorwaarden waarbinnen mensen zelf aan perspectief kunnen werken. De ChristenUnie zet zich in voor positief bijstandsbeleid door bijvoorbeeld experimenten met sociale coöperaties, regelluwe zones en vormen van regelarme bijstand.

Aan het werk

De gemeente stimuleert het bedrijfsleven om zich samen met het (beroeps)onderwijs actief in te zetten voor een goede aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt op zowel de korte en middellange termijn. De gemeente moet zoveel mogelijk faciliteren en ruimte creëren voor bedrijven om zich te kunnen aanpassen aan de steeds sneller veranderende markt waarbij banen verdwijnen en nieuwe banen ontstaan.

Voor mensen met beperkingen moet het vanzelfsprekend zijn dat ook zij de mogelijkheid krijgen om hun talenten in te zetten, of dat nou betaald, of via vrijwilligerswerk is. De gemeente geeft hier zelf het goede voorbeeld in en stimuleert bedrijven hier ook actief in. Misbruik van 'gratis werk' (zoals werkervaringsplaatsen) dat ten koste gaat van reguliere arbeidsplaatsen moet worden aangepakt. Re-integratietrajecten die de kansen op betaald werk aantoonbaar verhogen moeten juist worden gestimuleerd.

De ChristenUnie vindt het belangrijk te benadrukken dat mensen meer zijn dan alleen hun verdienvermogen. Vrijwilligerswerk of op een andere manier participeren in de samenleving kan, zeker voor het welbevinden van iemand, heel waardevol zijn. Ook voor de maatschappij. Met de Participatiewet is de rol van het SW bedrijf veranderd. Dit vraagt een zorgvuldig proces waarbij de expertise niet verloren mag gaan. Tegelijk zijn gemeenten verplicht beschermt werk te bieden. De ChristenUnie is voor een coöperatieve samenwerking tussen sociale werkplaats (NEF) en werkgevers.

Voor nieuwkomers is het voor een goede integratie van belang dat zij snel aan de slag kunnen. Ook hier geldt: hoe eerder, hoe beter. Aan vluchtelingen wordt maatwerk geboden om een opleiding te volgen, een leerwerktraject te doen of stage te lopen.

- + De gemeente neemt, in samenwerking met bedrijfsleven, verantwoordelijkheid voor voldoende participatiebanen.
- + De gemeente zoekt in samenwerking met het bedrijfsleven naar kwalitatief goede en voldoende beschutte werkplekken;

- + Als de gemeente helpt, mag een tegenprestatie worden verwacht. Daarbij is het belangrijk dat zoveel mogelijk wordt ingezet op de eigen kennis en talenten van mensen.
- + Ondernemers en bedrijven die aantoonbaar succesvolle (re)integratie-trajecten (leerwerktrajecten) bieden worden beloond;
- + Omdat het belangrijk is dat mensen gaan bewegen en eventueel een taak op zich nemen, krijgen sportverenigingen een rol bij integratie;
- + De gemeente moet niet de focus hebben op alleen het verdienvermogen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
- + In Dantumadiel komt een lokaal experiment met regelarme bijstand binnen de grenzen van de wet.
- + In Dantumadiel komt er maximale ruimte voor alternatieve re-integratietrajecten, Bijvoorbeeld door het instellen van regelluwe zones en door het mogelijk te maken een eigen bedrijfje of onderneming te starten met behoud van uitkering.

Armoede en preventie

Ook in Nederland is er sprake van armoede. In Nederland leven ruim 400.000 kinderen in armoede. Veelzeggend is dat 60 procent van deze arme kinderen, werkende ouders heeft. De ChristenUnie wil armoede bestrijden. Armoede leidt vaak tot sociale problemen, slechtere schoolprestaties en armoede levert veel stress op.

Omdat voorkomen nog altijd beter is dan genezen moet maximaal worden ingezet op preventie en vroegsignalering. Gezinnen met kinderen verdienen hierbij extra aandacht. Een vicieuze cirkel van achterstand, waarbij armoede van generatie op generatie over gaat moet zoveel mogelijk worden doorbroken.

- + Er moet doelgerichte en laagdrempelige voorlichting over geld en budgetbeheer aangeboden worden op ontmoetingsplekken in de dorpen.
- + De gemeente spreekt met woningcorporaties en energieleveranciers af dat betalingsachterstanden tijdig worden gemeld en er pas tot (dreigen met) afsluiting of huisuitzetting wordt overgegaan nadat eerst actief hulp is aangeboden, zeker bij gezinnen met kinderen. De gemeente kijkt ook kritisch naar het eigen gedrag als schuldeiser.
- + De toegang tot preventief budgetbeheer voor kwetsbare groepen wordt zo laagdrempelig mogelijk gemaakt.
- + O.a. scholen en sportverenigingen wordt gevraagd alert te zijn op signalen van armoede bij kinderen en deze te melden bij het gebiedsteam.
- + Compensatieregeling voor chronisch zieken en mensen met een beperking.
- + De collectieve zorgverzekering is ook beschikbaar voor minima.
- + Bij regelingen voor minima moet de gemeente rekening houden met de groep die qua inkomen net boven de bijstandsnorm zit.
- + Eén schuldenaar, één regisseur.

Schulden

Om te voorkomen dat voor zowel mensen zelf, als ook schuldeisers en samenleving de

gevolgen van schulden zich in rap tempo opstapelen moet de gemeente snelle en toegankelijke schulddienstverlening bieden. Ingewikkelde bureaucratie moet zoveel mogelijk worden vermeden.

Het hebben van schulden levert veel stress op en leidt vaak tot geestelijke en lichamelijke klachten. De aanpak van schulden heeft dus haast.

Wachttijden moeten zoveel mogelijk worden beperkt en als een schuldhulptraject start moeten schuldeisers zo snel mogelijk worden geïnformeerd. Om een eventuele wachttijd te benutten moet bij de eerste melding gebruikelijk zijn ook andere beschikbare partners in te schakelen. Vrijwilligersorganisaties moeten hierbij ook op steun van de gemeente kunnen rekenen. Dat kan zijn financieel, maar ook in praktische zin, in de aansturing of in kennisoverdracht. En hoewel wij het liefst een samenleving zouden zien waarin voedselbanken niet nodig zijn, zijn wij dankbaar voor het kostbare werk dat zij doen. Ook zij mogen op onze steun rekenen, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een locatie of vervoersmiddel.

- + Na aanmelding moet iemand binnen twee weken bij de schulddienstverlening terecht kunnen;
- + Wachttijden worden zoveel mogelijk benut. Bijvoorbeeld door mensen 'huiswerk' te geven, maar ook actief samen te werken met partners als Schuldhulpmaatje, maatschappelijk werk, de Voedselbank of de diaconie.
- + De gemeente maakt als regisseur concrete afspraken met deze partners om de hulp te stroomlijnen en biedt daarin ondersteuning aan.
- + Bij dakloosheid door huurschuld wordt gewerkt aan een gezamenlijke oplossing met woningcorporaties. Corporaties mogen zich niet als preferente schuldeiser opstellen. Gezinnen met kinderen die te maken hebben met (dreigende) dakloosheid komen in aanmerking voor urgentie.
- + In sommige gevallen moet het mogelijk zijn om schulden af te lossen door maatschappelijke inzet.

Hoofdstuk 6: Kunst, cultuur en sport

Waar staat de ChristenUnie voor?

Cultuur vormt de ziel van de stad of het dorp. In cultuur wordt de historie van de gemeente en de manier van samenleven van mensen weerspiegeld. In de cultuursector werken professionals en amateurs samen aan het mooier maken van onze samenleving. In cultuur vinden mensen ontspanning en betekenis. Cultuur draagt bij aan een juiste balans tussen in- en ontspanning. De ChristenUnie ziet meerwaarde van groepen mensen die gezamenlijk hun vrije tijd besteden en zet daarom in op het ondersteunen van verenigingen rondom cultuur. Daarbij vindt de ChristenUnie het belangrijk dat kinderen zich leren uitdrukken in muziek en creativiteit. Dat draagt bij aan de individuele ontwikkeling van kinderen en jongeren en daarmee aan een krachtige en creatieve samenleving. De inzet van de gemeente dient gericht op het stimuleren van deelname, kennismaking en aansluiting van cultuur op het onderwijs aan kinderen en jongeren.

De ChristenUnie pleit voor cultuur en sport in de breedte; bereikbaar en betaalbaar voor iedereen. Investeren in dure cultuurgebouwen is soms nodig maar moet kritisch beoordeeld worden op nut, noodzaak en de financiële haalbaarheid en houdbaarheid op lange termijn.

- + Kinderen uit gezinnen in armoede in Dantumadiel kunnen korting krijgen of gratis deelnemen aan muzieklessen en/of sport. De gemeente kijkt regelmatig of het beleid nog voldoende passend is.
- + Evenementen in Dantumadiel moeten veilig en gezond zijn. Niet alleen zijn ze goed toegankelijk maar ook worden er heldere afspraken gemaakt over afval/duurzaamheid, geluid en volksgezondheid (drank/drugs).
- + De gemeente stimuleert samenwerking tussen scholen en culturele voorzieningen.

Bibliotheken

Bibliotheken zijn van belang voor het leesonderwijs aan onze kinderen, het bestrijden van laaggeletterdheid en bieden alle inwoners leesplezier en toegang tot informatie (ook digitaal). Bibliotheken kunnen ook een rol spelen bij het ontwikkelen van ICT vaardigheden van onze inwoners. In De Westereen is een zogenaamd Digitaalhuis ingericht waar inwoners zich kunnen laten bijscholen op het gebied van (digitale) geletterdheid. Er worden steeds meer (huishoudelijke/zorggerelateerde) producten ontwikkeld op gebied van ICT en robotica. We vinden het belangrijk dat mensen hulp kunnen krijgen om daarmee te leren omgaan.

- + De ChristenUnie wil dat de gemeente samen met bibliotheken en scholen de digitaalhuis-plus variant ontwikkelen waar inwoners ook ICT vaardigheden kunnen ontwikkelen.

Gebouwen en sportvelden

Beleid op de gebieden sport, cultuur en recreatie richt zich vooral op stimulering van deelname, ondersteuning en faciliteren van verenigingen en initiatieven.

Gebouwen worden zo veel mogelijk multifunctioneel benut, enerzijds om het gebruik te optimaliseren, anderzijds om dwarsverbanden tussen (brede) scholen, sportverenigingen, kinderopvang, peuterspeelzalen, bibliotheken, muziekscholen, zorginstellingen, etc. te benutten en samenwerking te versterken. Accommodatiebeleid wordt afgestemd met omliggende gemeenten ten behoeve van een goede spreiding van voorzieningen in de regio. Met budget uit de gemeentebegroting krijgen dorpen de kans om hun eigen voorzieningen in stand houden en te beheren.

- + De ChristenUnie wil dat de exploitatielasten van accommodaties naar beneden gaan door in te zetten op lagere energielasten door het verduurzamen van gebouwen en lichtinstallaties.
- + Waar mogelijk wil de ChristenUnie dat het beleid van de gemeente om alle accommodaties (gebouwen en sportvelden) te privatiseren wordt doorgezet. Daarbij dienen goede afspraken te worden gemaakt mbt garantstelling, bekostiging, gebruik en tarievenbewaking etc.

Sportstimulering

Sporten is niet alleen gezond en leuk maar sport bindt ook samen. Sportstimulering en specifiek het betrekken van minima, ouderen, mensen met een beperking en mogelijk andere doelgroepen is daarom een speerpunt. De ChristenUnie pleit voor open clubs met een sterke verbinding tussen het sociale en het gezondheidsdomein.

Het creëren of uitbreiden van fiets-, vaar-, wandel-, nordic walking en/of hardlooproutes is een doeltreffende en kostenvriendelijke manier om zowel bebouwde als natuurlijke omgeving voor recreatie en beweging toegankelijk te maken. Zeker als dit in regionaal verband uitgewerkt wordt. Aanleg van vaar- en kanoroutes kan (mede) gefinancierd worden door private partijen.

- + In het beleid van de gemeenten wordt ruim aandacht geschonken aan voorlichting aan minima zodat regelingen optimaal benut worden om sport- en cultuurdeelname mogelijk te maken (bijvoorbeeld jeugdsportfonds en participatiefonds);
- + In regioverband wordt onderzocht hoe met kleine inspanningen knelpunten in de recreatieve structuren kunnen worden weggenomen en nieuwe routes kunnen worden ontgonnen;
- + Wijken krijgen de mogelijkheid om naast kinderspeeltoestellen te kiezen voor publieke fitnessapparaten.
- + In elk dorp zorgen de buurtsportcoaches voor verbinding tussen sport, onderwijs en zorg.

Hoofdstuk 7: Economie

Waar staat de ChristenUnie voor?

De lokale overheid speelt, samen met kennisinstellingen, het bedrijfsleven en andere overheden, een belangrijke rol in de versterking van de regionale arbeidsmarkt en de (regionale) circulaire economie. Een sterke economie is een randvoorwaarde en een middel om andere doelen te realiseren. De economie draait niet alleen om groei en consumeren, maar ook om de kwaliteit van leven. Een economie is volgens de ChristenUnie pas gezond als iedereen een kans krijgt en verantwoordelijkheid neemt, er coöperatieve relaties ontstaan, als werken en vrije tijd in balans zijn, als groei groen is en grenzen kent.

Het MKB is onmisbaar voor werkgelegenheid, de lokale economie, voor ontwikkelingen van producten en voor de leefbaarheid. De ChristenUnie komt op voor ondernemers.

De ChristenUnie in Dantumadiel wil blijven investeren in goede infrastructuur en bereikbaarheid. Ook digitaal. De gemeente moet goede voorwaarden scheppen om lokaal en regionaal (maatschappelijk) verantwoord ondernemerschap te stimuleren. Zij stelt zich op als een partner voor ondernemers.

- + Alle inzet is gericht op het aantrekken van duurzame werkgelegenheid.

- + Dantumadiel zet zich in voor goede samenwerking tussen de gemeente en de provincie en omliggende gemeenten (ANNO) als het gaat om het aantrekken van werkgelegenheid en ontwikkelen van toekomstgericht ondernemersklimaat in de regio.
- + Dantumadiel werkt aan een kansrijk ondernemersklimaat. Bedrijven worden gefaciliteerd en niet gehinderd door onduidelijke of overbodige regels en eisen.
- + Samen met onderwijs en ondernemers werkt Dantumadiel mee aan het beter afstemmen van onderwijs op de arbeidsmarkt (toekomstgericht onderwijs) onder andere door het ontwikkelen van experimenteerruimtes bij bedrijven.
- + Bij alle aanbestedingen is social return een voorwaarde.
- + Voor ondernemers is er één (digitaal) loket waar men met alle (aan)vragen terecht kan. Dit loket sluit aan bij het provinciale loket.
- + Secretariële ondersteuning voor ondernemers blijft bestaan en waar nodig verbeterd net als het ondernemersfonds.
- + Het MKB moet eerlijk toegang krijgen tot gemeentelijke aanbestedingen.
- + Bij aanbestedingen wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van de kennis en kunde van inschrijvers door bijvoorbeeld voor BVP aanbestedingsvorm te kiezen.
- + Bij de herinrichting of renovatie van de openbare ruimte zorgt de gemeente ervoor dat ondernemers nauw worden betrokken bij de werkzaamheden om draagvlak te creëren en de overlast te beperken.
- + De inkoop van de gemeente dient zoveel mogelijk lokaal en/of regionaal te gebeuren.
- + De inkoop van de gemeente wordt zoveel als mogelijk is volgens het principe van de Circulaire Economie gedaan.

ZZP-ers

Veel mensen werken tegenwoordig zonder in loondienst te zijn, bijvoorbeeld als zelfstandige zonder personeel (ZZP-er). Soms verdienen zij minder dan nodig is om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. De gemeente moet wat de ChristenUnie betreft actief gebruik te maken van de wettelijke mogelijkheden om hen zo nodig te ondersteunen. Het voeren van een bedrijf aan huis moet voor een kleine zelfstandige niet onnodig moeilijk worden gemaakt.

Duurzame Bedrijventerreinen

De ChristenUnie zet zich in voor de samenwerking tussen ondernemers op de bedrijventerreinen, bijvoorbeeld door het instellen van een zgn. ondernemersfonds/parkmanagement om het gebied up-to-date te houden en verduurzaming te stimuleren.

- + Bedrijventerreinen in Dantumadiel hebben goede faciliteiten (parkmanagement/gezamenlijke parkeeroplossingen) en zijn digitaal goed bereikbaar (glasvezel).
- + Bedrijfsterreinen worden duurzaam ingericht. Bij voorkeur functioneren zij klimaatneutraal.
- + Bedrijventerreinen zijn optimaal ontsloten voor openbaar vervoer en fietsverkeer.
- + Geen nieuwe bedrijventerreinen, als er geen duurzame oplossing is voor leegstand op oude bedrijventerreinen

Bloeiende dorpskernen

Door de steeds sneller veranderende technieken zoals robotica en ICT verdwijnen veel banen en bedrijven. Er ontstaan nieuwe banen en producten wat voor nieuwe uitdagingen zorgt voor ondernemers. Hierop moet op worden ingespeeld, waarbij aandacht moet zijn voor de leefbaarheid van de kernen.

- + In grote kernen worden functies zoveel mogelijk behouden en waar mogelijk gecombineerd (detailhandel, bibliotheek, bank etc.). De gemeente geeft ruimte aan nieuwe bedrijven/ondernemingen.
- + De gemeente spant zich in om minimaal het huidige aantal bedrijven in alle dorpen te behouden. Dit komt de leefbaarheid ten goede.

Recreatie en toerisme

Samen met recreatie- en toeristische ondernemers wordt een plan opgesteld waarin verblijfsrecreatie in en rond Dantumadiel wordt gestimuleerd.

- + Naast de ontsluiting van toeristische trekpleisters wordt ingezet op een optimale ontsluiting van fietsverbindingen, voor zowel het recreatie als het woon-werk verkeer.
- + Inzet op gebiedspromotie (stad, dorp of gebied), samen met inwoners en lokale ondernemers.

Koopzondag

Elke gemeente mag volgens de wet zelf bepalen hoeveel koopzondagen er zijn. Wij zien dat als een ongewenste stap richting een 24-uurs economie. Zo'n economie heeft tot gevolg dat er te weinig sprake is van een gezamenlijk rustmoment en versterkt de individualisering. Een collectieve rustdag komt de samenleving en samenbinding ten goede. Vanuit onze christelijke levensovertuiging is de zondag de daarvoor aangewezen dag. God geeft ons niet voor niets zes dagen om te werken en een zevende dag om te rusten. Voor christenen is deze dag van groot belang om de gejaagdheid en drukte van het dagelijkse leven even te kunnen ontvluchten en tijd te vinden voor bezinning en toewijding aan God de Vader en de Zoon door de Heilige Geest, en om elkaar te ontmoeten en te versterken. Die vrijheid moet worden gerespecteerd.

We zien daarnaast dat door de toename van koopzondagen veel kleine zelfstandigen het extra moeilijk hebben gekregen. Werknemers voelen zich gedwongen om op zondag te werken omdat men vreest dat weigering uiteindelijk toch hun baan kan kosten.

De ChristenUnie blijft zich verzetten tegen invoering koopzondagen.

Gezonde agrarische sector

Voedsel is een geschenk van God aan mensen. Boeren en tuinders werken aan goed en gezond voedsel en hebben een nauwe verbondenheid met de schepping. De ChristenUnie is

trots op onze agrarische sector en heeft hart voor boeren en tuinders. Een toekomstbestendige agrarische sector heeft een gezonde economische basis, is innovatief, gaat zorgvuldig om met natuur, bodem, grondstoffen en energie en produceert in balans met dier en leefomgeving. Jonge boeren en tuinders verdienen een goede toekomst.

- + Bij het opstellen van de visie op het buitengebied en het landschapsbeleidsplan wordt ingezet op een toekomstbestendige agrarische sector.
- + Om verloedering tegen te gaan, ontwikkelt de gemeente beleid voor Vrijkomende Agrarische gebouwen (VAB).
- + De ChristenUnie vindt dat landbouwbedrijven zich primair moeten richten op de agrarische sector, op het in stand houden van het agrarisch gebied. Ondergeschikt daaraan krijgen landbouwbedrijven ruimhartig de mogelijkheid nevenactiviteiten uit te voeren zoals landschapsonderhoud, toerisme etc.
- + Landbouwondernemingen krijgen de ruimte voor een moderne bedrijfsvoering door investeringen mogelijk te maken, voor zover deze een bijdrage levert aan duurzaamheid, dierenwelzijn, energiebesparing, milieu en landschap.
- + De gemeente werkt samen met de landbouwbedrijven aan een gezond, aantrekkelijk en duurzaam landschap. Er wordt afstemming gezocht op thema's als vergroten biodiversiteit, klimaatadaptatie, Circulaire Economie, energiebesparing en fossylvrije energie.
- + Boeren krijgen een adequate vergoeding voor natuur- en landschapsbeheer en weidevogelbeheer.

Hoofdstuk 8: Energie, klimaat en milieu

Waar staat de ChristenUnie voor?

Wij hebben de taak om zorgvuldig om te gaan met de schepping. Vervuiling van de lucht, verspilling van materialen en uitputting van hulpbronnen vormen een grote bedreiging voor de leefbaarheid, veiligheid en gezondheid. De ChristenUnie wil daarom de komende periode hoog inzetten op duurzaamheid en maakt zich sterk voor een snelle en volledige energietransitie binnen één generatie. Er is geen tijd te verliezen. Een schone en circulaire economie levert veel op voor ons en voor volgende generaties: een gezondere lucht, een beter klimaat en een sterkere economie. De gemeente heeft hierin een belangrijke rol.

Wij willen zo snel mogelijk af van olie, gas en kolen en ruim baan maken voor schone energie. Energiebesparing in de industrie, gebouwde omgeving en mobiliteit wordt topprioriteit. Auto's zonder uitstoot en energieneutrale huizen worden de norm. Materialen die de Schepper ons geeft willen wij niet verspillen, maar terugwinnen en hergebruiken. Wij kiezen voor de bescherming van waardevolle natuur en een verantwoorde omgang met ruimte en landschap in Nederland.

8.1 Energieke gemeente

Verbinding lokaal-regionaal

Afstemming in de regio is essentieel, zodat je van elkaar kunt leren en slimme coalities kunt smeden (denk aan bijv. warmtevraag vs warmteaanbod). Binnen ANNO (provincie Fryslan, gemeenten Dongeradeel, Kollumerland, Ferwerderadiel, Tytsjerksteradiel, Achtkarspelen en Dantumadiel) wordt samengewerkt aan de ambitie om in 2025 40% van de energievoorziening in Noordoost Fryslan fosylvrij te hebben. ChristenUnie wil hieraan blijven meewerken want samen kunnen we meer bereiken.

Participatie

Belangrijk is dat omwonenden nauw betrokken worden als het gaat om plannen voor energieopwekking en kunnen meeprofiteren van de voordelen. Participatie zorgt ervoor dat lusten en lasten eerlijker worden verdeeld. Participatie kan op allerlei manieren: van een gebiedsgebonden bijdrage die terugvloeit naar de lokale samenleving tot een aandeelhouderschap van inwoners/coöperatie. Belangrijk is wel dat het participeren voor iedereen bereikbaar is (dus ook voor de kleinere portemonnee). Participatie zou hand in hand kunnen gaan met de levering van groene stroom aan inwoners/bedrijven.

Afscheid nemen van gas

Inmiddels is de aansluitplicht voor gas op woningen verdwenen. De doelstelling is dat Nederland in 2050 geen aardgas meer gebruikt. Dit betekent nogal wat voor een huiseigenaar. Gemeenten kunnen hier lokaal of regionaal op inspelen door te stimuleren dat er arrangementen gemaakt worden hiervoor. Een inwoner moet op 1 plek terecht kunnen voor zowel technische als financiële arrangementen om zijn eigen woning aan te passen aan de toekomst. Bij de aangeboden oplossingen zou het lokale bedrijfsleven een grote rol moeten spelen. Bij het financiële arrangement kan de gemeente een rol spelen (zo mogelijk samen met de provincie) door een revolverend fonds op te richten en daardoor andere investeerders aan te trekken.

Nieuwbouw aansluiten op gas is niet toekomstbestendig. Voor nieuwbouw zijn verschillende alternatieven beschikbaar: onder meer zijn dat warmte koudeopslag (WKO), stadswarmte en de lucht/water-warmtepomp. Deze alternatieven zijn duurzamer, en in veel gevallen op de lange termijn kosteneffectief. Daarom geldt voor nieuwbouw: geen gasaansluiting tenzij er echt geen reëel alternatief mogelijk is.

Zon

Het wordt tijd dat de grote lege daken van gebouwcomplexen en woningen gevuld gaan worden met zonnepanelen. De gemeente zet zich in om energiecoöperaties te starten, zodat bewoners samen met private partijen met elkaar kunnen investeren in zonne-energie.

Energiebesparing industrie

De lokale industrie wordt uitgedaagd om met elkaar een energiebesparingsconvenant te sluiten. Door samen te werken, brengen bedrijven elkaar tot ideeën, en zetten ze extra stappen om energie-efficiënt te worden.

Energieopslag: Buurtbatterij

Zodra de Salderingsregeling wordt stopgezet, wordt het voor bezitters van zonnepanelen interessant om energie op te slaan in batterijen. Momenteel worden de eerste experimenten gedaan met zogenaamde Buurtbatterijen. Dit zijn gedeelde batterijen waar je als wijk gebruik van kunt maken. De gemeente zal met de netbeheerder in gesprek gaan om te onderzoeken of en waar buurtbatterijen een waardevolle inpassing kunnen krijgen.

- + Duurzaamheid pakt de gemeente Dantumadiel integraal aan: het onderwerp wordt in ieder beleidsstuk waar het relevant is, meegenomen.
- + De ChristenUnie stimuleert particuliere initiatieven (zoals energiecoöperaties) op het gebied van de klimaatopgave.
- + Bij grootschalige energieprojecten is gewenst dat de omgeving kan participeren.
- + Coöperaties rondom duurzaamheid/milieu van inwoners en/of bedrijven worden aangemoedigd.
- + De duurzaamheidslening wordt in stand gehouden en meer onder de aandacht gebracht.
- + In de komende raadsperiode wordt het gemeentelijke inkoopbeleid volledig duurzaam circulair en eerlijk: 100% schone energie en producten die voldoen aan de regels van eerlijke handel en circulaire economie.
- + LED-verlichting is de norm bij openbare straatverlichting.
- + De ChristenUnie wil versneld onafhankelijk zijn van aardgas en ten minste voor 2040.
- + Met woningcorporaties wordt afgesproken dat alle sociale huurwoningen in 2030 energieneutraal (nul-op-de-meter) zijn.

8.2 Afvalinzameling

De normen voor afvalscheiding worden steeds strenger. In 2020 mag er nog 100 kilo restafval per persoon per jaar zijn. In afval zitten waardevolle grondstoffen die niet verloren mogen gaan. Beter kunnen we afval daarom zien als grondstof. Als afval goed gescheiden wordt ingezameld bij de bron, kunnen de grondstoffen worden aangeboden voor hergebruik. De ChristenUnie vindt dat er voor lastig te verwerken afvalstromen een passende oplossing moet worden geboden.

- + Het tegengaan van zwerfafval heeft prioriteit.
- + De gemeente stimuleert ook scholen en maatschappelijke organisaties om afval te scheiden en faciliteert hen hierin zoveel mogelijk.
- + Er wordt meegedaan aan landelijke bewustwordingsacties rond afval, zwerfvuil en compost.
- + Hergebruik via kringloopwinkels en afvalbrengstations wordt gepromoot.
- + De gemeente werkt intern, lokaal, regionaal en nationaal samen aan het tot stand brengen van de circulaire economie.

8.3 Toekomstbestendig waterbeheer/klimaatadaptatie

'Leven met water' is een thema dat ook de gemeente raakt. Door de toename van versteende gebieden (woonwijken, parkeer- en bedrijventerreinen) en de toename van extreme buien ontstaat toenemende maatschappelijke en financiële schade. De extremen manifesteren zich ook in lange droge, hete periodes. Op beide zijn onze dorpen niet ingericht. Het is noodzakelijk dat de gemeente een strategie ontwikkelt hoe zij hier mee omgaat en hoe de verwachte schade beperkt kan worden. Een goede samenwerking met Wetterskip Fryslan is hierin onontbeerlijk. Er moet een plan komen waarin de gemeente en het waterschap het watersysteem als 1 systeem beschouwt, los van de verschillende verantwoordelijkheden. In dit plan komen de benodigde maatregelen te staan en wie daar voor aan de lat staat. Vervolgens kan met dit plan de samenwerking worden gezocht met de provincie en het deltaprogramma, om de noodzakelijke financiering van de projecten rond te krijgen. Het project Better Wetter in het butenfjild wordt voortgezet en verder uitgewerkt. Hier komen verschillende opgaven samen en versterken elkaar zoals waterberging (Wetterskip), Veenweide visie (Provincie) CO² reductie (Fryske Milieu Federatie) recreatie en economische ontwikkeling (gemeenten).

- + Er komt de komende raadsperiode een klimaatadaptatieplan dat samen met samen met het waterschap en de corporaties is ontwikkeld.
- + Inwoners hebben een belangrijke rol als het gaat om waterberging. De gemeente werkt aan bewustwording op dit punt, bijvoorbeeld door een publiekscampagne.
- + Er wordt zoveel mogelijk ingezet op een aparte afvoer van regenwater.
- + De gemeente stimuleert de aanleg van groene daken en geeft zelf het goede voorbeeld. Daarmee werken we in Dantumadiel aan meerdere doelstellingen tegelijk: waterberging, verkoeling, biodiversiteit en zonnepanelen leveren meer rendement.

Stimuleren Groene daken: <http://www.amborcreatie.nl/wp-content/uploads/2016/02/GD-Groene-Daken-Maatschappelijk-verdienen-met-groene-daken-januari-2016.pdf>

Rioolheffingsmogelijkheden staan vermeld in dit rapport:
<http://edepot.wur.nl/385810>

Rainproof:
<https://www.rainproof.nl/>

Hoofdstuk 9: Wonen en ruimte

Waar staat de ChristenUnie voor?

Dantumadiel is een woon/werk gemeente en ligt in een zogenaamd krimpgebied. Dit betekent dat het inwonersaantal afneemt en de vergrijzing toeneemt. Dit heeft effect op de woningmarkt. Het beleid van de gemeente moet er aan de ene kant op gericht zijn om

overschot van woningen op termijn te voorkomen aan andere kant moet er in de dorpen voldoende aanbod zijn en mogelijkheid blijven voor vernieuwing. Met name voor starters en de kleine beurs moet in alle dorpen een passend aanbod zijn.

Nieuwe in-, en uitbreidingsplannen worden ruim opgezet met veel groen en biodiversiteit maar ook met oplossingen ten gunste van een goede klimaatadaptatie. De ChristenUnie vindt behoud van voorzieningen belangrijk voor de leefbaarheid en aantrekkelijk woonklimaat in de dorpen. Samen met inwoners zal naar alternatieve mogelijkheden gezocht moeten worden om de voorzieningen in stand te kunnen houden.

9.1 Wonen

- + Het woonbeleid van de gemeente Dantumadiel moet gebaseerd zijn op de actuele vraag en op toekomstige ontwikkelingen. In de gemeentelijke woonvisie wordt daarom integraal naar de lokale woningmarkt gekeken en worden de noodzakelijke maatregelen beschreven. Naast woningcorporaties, krijgen ook Dorpsbelangen en huurdersverenigingen wat de ChristenUnie betreft een prominente rol bij het opstellen van deze visie.
- + Door middel van een woonvisie met ambitieuze duurzaamheidsdoelstellingen voert de gemeente een integraal en duurzaam woonbeleid. Levensloopbestendige woningen zijn de norm.
- + Dantumadiel bouwt zoveel mogelijk levensloopbestendige woningen en wijken, ondersteund door een goede infrastructuur (sociaal-culturele activiteiten en zorgondersteuning). Eventuele belemmeringen in de regelgeving worden zoveel mogelijk weggenomen. Renovaties worden door woningcorporaties aangegrepen om woningen levensloopbestendig te maken.
- + Ouderen in een koopwoning kunnen gebruik maken van een Blijverslening om de woning aan te passen zodat ze er, ondanks toenemende lichamelijke beperkingen, kunnen blijven wonen.
- + Woningen worden duurzaam gebouwd en de gemeente zet in op verduurzaming van bestaande woningen.
- + Dantumadiel biedt starters de mogelijkheid gebruik te maken van de starterslening en het starterscontract.
- + De duurzaamheidslening blijft in Dantumadiel beschikbaar.
- + Er wordt regionaal samengewerkt tussen gemeenten als het gaat om wachtlijstbeheer, nieuwbouw en studentenhuysvesting.
- + In Dantumadiel komt er ruimte voor de bouw van zgn. Tiny Houses. (zie: (<http://www.tinyhousenederland.nl/>))

Woningcorporaties

De ChristenUnie wil dat de gemeente Dantumadiel ThùsWonen de ruimte geeft om innovatief, vraaggericht en toekomstbestendig te kunnen bouwen, maar vraagt daarbij wel duidelijke kaders via een gemeentelijke woonvisie. In deze woonvisie moet aandacht zijn voor ambitieuze duurzaamheidsdoelstellingen.

Woningcorporaties dragen zorg voor voldoende sociale huurwoningen. Woningcorporaties hebben een blijvende taak ten aanzien van zorg en leefbaarheid. Daarbij organiseren corporaties het zorg-, en leefbaarheidsbeleid niet alleen voor maar vooral mét de bewoners in Dantumadiel.

- + De gemeente besteedt in de prestatiecontracten met ThùsWonen aandacht aan de beschikbaarheid van goede sociale huurwoningen, de leefbaarheid in wijken en de sociale koopsector.
- + De gemeente Dantumadiel stelt met ThùsWonen doelen op gericht op duurzaamheid zoals Energietransitie, Circulaire Economie en Klimaatadaptatie.

9.2 Ruimte

De openbare ruimte is van ons allemaal. Vanouds beheert de gemeente de ruimte, maar dat kan ook heel goed door bewoners gedaan worden. Als de bewoners het zelf doen, wordt de kwaliteit van het groen hoger en de wijk leuker: de wijk wordt beter onderhouden en het versterkt de sociale samenhang. Christenunie is voorstander van burgerbegrotingen en dorpsbudgetten voor dorpen die meer zelfregie willen hebben over hun leefomgeving.

Iedereen wenst een leefomgeving waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Maar daarvoor moet je wel goede afspraken met elkaar maken. Inwoners, ondernemers en overheden worstelen met het huidige omgevingsrecht: het is te complex en versnipperd. Daarom komt er per 1 januari 2019 een nieuwe wet: de Omgevingswet. Doel van deze wet is het eenvoudiger maken van regels en meer ruimte bieden voor participatie. De nieuwe wet moet de bestaande wetten vervangen en zorgen voor een integrale en gebiedsgerichte benadering. De overgang naar de Omgevingswet is een enorme operatie die niet alleen het ruimtelijke domein aangaat maar ook het sociale en gezondheidsdomein.

De energietransitie gaat een grote impact hebben op onze ruimtelijke inrichting. In het duurzame tijdperk gaan we allemaal wat merken van energieopwekking. De ChristenUnie wil kortom meer ruimte voor ruimte op de politieke agenda. Inrichting van de ruimte moet aansluiten bij het eigen karakter van landschappen en dorpen. Daarom is het belangrijk dat ruimtelijke beslissingen zo lokaal mogelijk worden genomen, met veel aandacht voor participatie van burgers, bedrijven en belangenorganisaties.

- + Optimaal voorbereiden op nieuwe Omgevingswet. De gemeente anticipeert op de invoering van de nieuwe Omgevingswet door het bestuurlijk ambitieniveau te bepalen en te investeren in scholing van ambtenaren en raadsleden.
- + Inwoners worden optimaal betrokken bij de voorbereiding op de nieuwe Omgevingswet.
- + De gemeente wijst deelgebieden aan waar ervaring opgedaan wordt met het werken onder de nieuwe Omgevingswet.

- + Bij de voorbereidingen op de Omgevingswet werkt de gemeente nauw samen met de Provincie en de Waterschappen.
- + Door middel van een (beeld)kwaliteitsplan kan een gemeente samen met haar inwoners afspraken maken over de openbare ruimte.
- + De gemeente geeft ruimte aan inwoners om hun wijk of straat in eigen beheer te onderhouden.
- + Open landschappen behouden, versnippering voorkomen. Open landschappen mogen niet steeds kleiner worden. Verrommeling, versnippering en opdringerige zichtlocaties langs wegen tegengaan.
- + Ruimte voor energie. Onderdeel van het nationale plan energietransitie is ook een samenhangende visie op de ruimte voor duurzame energieopwekking. Geen wildgroei, maar zorgvuldige planning met participatie van onderop. De gemeente formuleert daarom in de komende periode haar eigen visie op het energielandschap in Dantumadiel.

Natuur

De ChristenUnie zet zich in voor het behoud van het landschap, de plattelandscultuur en voor de bescherming van het milieu en de biodiversiteit. Natuur is kwetsbaar en kan niet voor zichzelf spreken. Er zijn dus regels nodig om de natuur te beschermen. De gemeente moet bijdragen aan behoud, verbetering en een harmonieuze ontwikkeling van de leefomgeving.

- + De komende raadsperiode wordt voor Dantumadiel een nieuw landschapsbeleidsplan opgesteld.
- + Bij de inrichting van de openbare ruimte wordt rekening gehouden met (historische) landschappelijke elementen.
- + Door studenten van de WUR is een onderzoek gedaan naar biodiversiteit in Dantumadiel. Voor de ChristenUnie is dit een eerste stap naar verbetering van de biodiversiteit in Dantumadiel en regio.
- + Geen bezuiniging op natuur- en milieu-educatie (De Klyster).
- + De ChristenUnie pleit voor een revolverend landschapsfonds: Een landschapsfonds waaruit geleend kan worden om de ontwikkeling van landschapsplannen financieel te ondersteunen.
- + De ChristenUnie wil dat natuur zo 'beleefbaar' en toegankelijk mogelijk wordt door aanleg en onderhoud van goede wandel- fiets- en beleefpaden.
- + Samenwerking tussen provincie, gemeenten, waterschappen, agrarische sector, Fryske Gea, Staatsbosbeheer en land- en tuinbouworganisaties binnen ANNO wordt gecontinueerd.

Hoofdstuk 10: Mobiliteit

Waar staat de ChristenUnie voor?

Mobiliteit brengt mensen bij elkaar en is nodig voor een sterke economie. Mobiliteit is in ontwikkeling vanwege digitale innovatie in het verkeer, de financiële houdbaarheid van het huidige openbaar vervoer, de opkomst van elektrische vervoersmiddelen (fiets en auto).

We kiezen voor verduurzaming van de mobiliteit, vermijden van overbodig verkeer, een betere benutting van de bestaande infrastructuur en het beter met elkaar verbinden van de verschillende vervoerssoorten: auto, publiek vervoer en fiets bij het personenvervoer en sloop- en binnenvaart, spoor en weg bij het goederenvervoer. De lokale overheid heeft de verantwoordelijkheid (samen met de provincie en het Rijk) om te zorgen voor infrastructuur van een kwalitatief hoog niveau.

Voetgangers

- + Voor ouderen en andere mensen die minder mobiel zijn worden de routes naar het winkelcentra, belangrijke ontmoetingsplekken en (zorg)voorzieningen waar nodig zoveel mogelijk aangepast naar hun behoeften (comfortzones).

Openbaar vervoer

- + Bij de transformatie van het openbaar vervoer naar publiek vervoer vindt de ChristenUnie de bereikbaarheid van de (kleine) kernen een belangrijk punt. De provincie is verantwoordelijk voor het openbaar vervoer, de gemeente voor andere vormen van publiek vervoer, zoals het WMO-, en leerlingenvervoer. De ChristenUnie vindt dat de gemeente en haar inwoners betrokken moeten worden bij de te maken keuzes.
- + Samen met omliggende (ANNO) gemeenten en de Provincie en gebruik makend van de nieuwe gezamenlijke Mobiliteitscentrale willen we werken aan een dekkende bereikbaarheid.

Verkeersveiligheid

- + Er vindt een goede registratie van ongevallen plaats, zodat de zogenaamde 'black spots' in beeld komen.
- + De gemeente Dantumadiel geeft in haar verkeersbeleid voorrang aan kwetsbare verkeersdeelnemers, zoals voetgangers en fietsers.
- + De gemeente Dantumadiel werkt actief mee aan het realiseren van verkeerslessen, bijvoorbeeld op de scholen en bij instellingen. De gemeente stimuleert dat scholen zich inzetten voor het verkeersveiligheidslabel. (www.verkeersveiligheidslabel.nl).